

Міністерство освіти і науки України
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені М.В. Остроградського

Міністерство аграрної політики України
Полтавська державна аграрна академія
Полтавський інститут АПВ імені М.І. Вавилова УААН
Дослідна станція лікарських рослин Інституту агроекології УААН
Полтавське відділення Українського ботанічного товариства

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

**БІОРИЗНОМАНІТТЯ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ
ВИВЧЕННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ТА ВИЩІЙ ШКОЛІ
(присвячується 120-річчю від дня народження М.І. Вавилова)**

Полтава – 2008

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ АКАДЕМІКА М.І. ВАВИЛОВА І РОЗВИТОК ЙОГО ІДЕЙ ВЧЕНИМИ УКРАЇНИ

УДК 63:001(092)(477)

Черевченко Т.М., Самородов В.М.

УКРАЇНІКА АКАДЕМІКА М.І. ВАВИЛОВА: 1910-1940 рр.

25 листопада 2007 року виповнилося 120 років від дня народження М.І. Вавилова – вченого зі світовим ім'ям, яскравої, непересічної особистості історії вітчизняної і світової науки. Ця річниця дає можливість багатьом учених світу згадати про причетність його життя і діяльності та наукових розробок країн, у яких вони проживають. Велич Миколи Івановича полягає якраз у його планетарному мисленні, в наукових зв'язках із багатьма країнами світу. Серед Приємно відзначити, що вся його плідна наукова й організаторська діяльність значній мірі мала відношення до України, до становлення і розвитку фундаментальної та прикладної науки [1, 2].

Символічно, що перші роки становлення Миколи Івановича як ученого досить самостійного і професійного агронома-дослідника, мають відношення до Полтавської сільськогосподарської дослідної станції (1910 р.), а як зрілого ботаніка-інтродуктора та ресурсознавця – до Чернівців (1940 р.).

У березні 1910 року студент Московського сільськогосподарського інституту Микола Вавилов уперше приїхав в Україну, в місто Полтаву, для проходження практики на Полтавській сільськогосподарській дослідній станції (нині – Полтавський інститут АПВ ім. М.І. Вавилова УААН). На станції йому було доручено спостерігати за динамікою вологи ґрунту. Проте за власною ініціативою він зайнявся вивченням впливу протруювання насіння ячменю зараженого сажкою, а також хімічною обробкою осоту з метою розробки методів боротьби з ним [1]. Під час проходження практики, на основі самостійні наукові статті в журналі "Хуторянин", який видавало Полтавське сільськогосподарське Товариство. Це були його перші кроки у формуванні спеціаліста, який умів самостійно робити теоретичні узагальнення. Дякую дослідження в майбутньому вплинули на захоплення Миколи Івановича проблемою імунітету рослин. Тому не дивно, що у своєму студентському щоденнику він зробив такий запис, який красномовно підтверджує значущість його практики у Полтаві: "13 листопада 1910 р. Сьогодні 23 роки. Якщо спробувати відтінити будь-який етап, пов'язаний з цією річницею, то це було б наступне входження в агрономію (практика на Полтавському полівходження в селекцію)" [7].

Уже будучи всесвітньо відомим вченим, М.І. Вавилов згадував свою практику, коли вітав із сорокаріччям заснування Полтавської дослідної станції і колектив. При цьому він зазначав, що "...Полтавське дослідне поле було сточено ореолом подвигу, слави, бездоганної, найвідомішої науково-дослідної роботи". Підкреслював, що особисто для нього "...дослідне поле і весь його колектив дав імпульс для всієї подальшої наукової роботи, дав віру в грономічну роботу..." і залишили "найсвітліші спогади", пов'язані з Полтавським полем [3]. Пізніше, в листі до свого вчителя – видатного фітопатолога А.А. Ячевського – у 1924 році він згадував, що саме практика в Полтаві та книга цього знаного фітопатолога "Ржавчина хлебов" сприяли створенню ним вчення про імунітет рослин [1]. Не можна не відмітити й того, що своїм учителем Микола Іванович вважав одного з основоположників сільськогосподарської дослідної справи в Росії й Україні – директора Полтавської сільськогосподарської дослідної станції Сергія Федоровича Ретякова. Про нього М.І. Вавилов сердечно і тепло писав у ґрунтовній праці про характеристиці щодо діяльності станції та її директора, коли був президентом АСГНІЛ [1, 2].

Серед полтавських учителів М.І. Вавилова особливе місце займає діяльність основоположника сільськогосподарської ентомології, самобутній і талановитий дослідник – Микола Васильович Курдюмов. Саме він, на думку одного з авторів цієї публікації, сприяв формуванню М.І. Вавилова як ученого не з вузько-локальними, а з широко-планетарними поглядами на організацію досліджень і міжнародне співробітництво [1, 2]. Дослідна робота М.І. Вавилова в науковій діяльності, в якій він був пов'язаний з Києвом, Харковом, Житомиром, Львовом, Вінницею, Чернівцями, сотнями вчених і простих людей, і не тільки з великих міст, а й з малих, як Полтава, Дніпропетровськ і сіл [3].

У 1923 році М.І. Вавилов побував у селі Березоточа під Лубнами, що на Полтавщині, де тоді проводилася селекційна робота з багаторічними травами. За власною ініціативою Микола Іванович високо оцінив напрацювання колективу. В 1925 році в Березоточу перевели Лубенську дослідну станцію лікарських рослин (нині це дослідна станція лікарських рослин інституту агроєкології УААН), де на основі цієї селекційної роботи з лікарськими культурами, зокрема м'ятою [1]. Згодом М.І. Вавилов організував вивчення гібридів м'яти, які були виведені на станції, в географічній мережі дослідів: Березоточа, Ялта, Ростов, Саратов, Ленінград [1]. На цій станції і нині селекційна робота з м'ятою продовжується. Селекціонерами отримано нові сорти з надзвичайно високим вмістом ментолу, знані в Україні й за її межами: Чорнолистна, Згадка, Івановичівська тощо.

Вчений завжди і повсюди встигав, жив у постійному творчому режимі. Як сучасників дивувала незгасаюча працьовитість Миколи Івановича, його працьовиті діти, які мають здійснювати ботаніки-ресурсознавці, генетики-селекціонери-практики, вміння працювати з молоддю.

Досить яскраво можна уявити образ Миколи Івановича, який влучно сам себе охарактеризував. Він писав, що постійно відчуває на собі роль

"беспокойного будильника" [5], говорив: "Якщо ти став на шлях ученого, то адзвичайно пам'ятай, що прирік себе на вічні пошуки нового, на неспокійне життя до результативн гробової дошки. У кожного вченого має бути могутній ген неспокою. Він має географічне бути «одержимий» [2]. За географи

У двадцяті роки минулого сторіччя М.І. Вавилов, із властивим йому оловік у н ентузіазмом, захопився грандіозною роботою щодо вивчення світових ультручних р рослинних ресурсів. Він організував і провів чимало експедицій (які охопили Рання майже всю Земну кулю) з метою пошуку нових видів рослин та сортів для експедицією, селекційної роботи в Україні й інших республіках Союзу, збагачення видового цукротресту різноманіття рослин. Ці роботи сприяли створенню основ ботаніко-наслідок Ту географічної інтродукції та селекції рослин, на базі яких стало можливим озпочався зс просування землеробства в більш північні райони. стратегія вив

На думку вченого, потрібно було з'ясувати, як змінюються властивості й Унаслід ознаки інтродукованих рослин під впливом різних умов зростання. Для цього еспубліки зс М.І. Вавилов у 1923 році організував так звані географічні посіви, які охопили укросних понад сто пунктів колишнього СРСР. У тому числі вони були проведені нкористовув одинадцяти селекційно-дослідних станціях України: Білоцерківській, озширенню Верхняцькій, Дніпропетровській, Немерчанській, Одеській, Кримській, оботу М.І. В Лубенській, Полтавській та ін. На цих станціях вивчали 185 сортів культурних дльш тісним рослин основних сільськогосподарських культур [2]. Організуюючи цю цукротрест грандіозну і широкомасштабну роботу, М.І. Вавилов був далекий від експедиції до вузьковідомчих чи особистих інтересів: його, в першу чергу, цікавила загальне відзанолич дор: справа. В листі до завідуючого відділом злаків Білоцерківської селекційно-отаніку П. станції В.М. Лебедева у 1925 році він запитував, "чи є щось цікаве для України Михайлович з бобових, злаків, прядильних та інших рослин", просив повідомити його про цю ру пройш більш детально [5]. наслідок ці

Особливе місце серед установ України, з якими М.І. Вавилов підтримував дльшість із н тісні зв'язки, займала найбільша сільськогосподарська організація того часу - Таким Сорто-Насіннєве управління Головкукротресту (Цукротрест України). Слід фганістану, зазначити, що як для самого Миколи Івановича, так і для Цукротресту цей раїні та знач зв'язок був знаковим. Це приклад того, як талановитий дослідник може несок у тео повинен реалізувати свою наукову програму. Спільна робота розпочалася тали основ восени 1922 року. Керівництво Цукротресту запропонувало М.І. Вавилову ослуживши співробітництво, доручивши йому організацію спеціальних курсів для ають анало підготовки селекціонерів [2]. Однак це була лише мала частина здійсненн Земледельче планів ученого: головною його метою була організація експедиції доктуальності Туркестану та Афганістану [5]. Обгрунтовуючи мету цієї експедиції, він Слід в запевняв керівництво правління Цукротресту, що багато дослідних станцій цукротресту країни. отримують внаслідок таких експедицій новий "будівельний матеріал". М. Букасов: для створення сортів, продуктивних і стійких до умов зростання культур [5]. ле менш ва Його аргументи виявилися переконливими, що й сприяло виділенню передземном відповідних коштів. иділив шісті

До складу робочої групи експедиції було включено науковця культуру, з я Цукротресту В.М. Лебедева, з яким співробітничав М.І. Вавилов. Експедиція уряк. Микол проходила з 19 червня по 24 грудня 1924 року і була, в сучасному розумінні експедиція, і

адзвичайно небезпечною. Проте закінчилася вона досить успішно за своєю
їйне життя до результативністю й мала широкий громадський резонанс – Російське
гокою. Він має географічне товариство удостоїло М.І. Вавилова медалі М.М. Пржевальського
За географический подвиг" [2]. Важко уявити, що за п'ять місяців лише кілька
активним йому оловик у непростих умовах зібрали близько шести тисяч зразків різних
ння світових культурних рослин та їх дикорослих співродичів [5].
й (які охопили Ранняї весни 1925 року близько тисячі зразків, зібраних цією
та сортів для експедицією, були направлені М.І. Вавиловим на сім дослідних станцій
ення видового цукротресту та в Київський науковий інститут селекції. Таким чином,
тов ботаніко-наслідок Туркестанської та Афганської експедицій для аграрної України
ло можливим розпочався зовсім новий етап розвитку; в основі його була Вавиловська наукова
стратегія вивчення генних ресурсів у планетарному масштабі.

властивості й Унаслідок її здійснення в провідних дослідно-селекційних установах
ня. Для цього республіки зосередилася максимальна кількість видів та сортозразків зернових і
и, які охопили цукроносних рослин, привезених з експедицій. Чимало з них до цього часу
і проведені на використовуються як донори цінних ознак і як культури, що сприяють
ілоцерківській розширенню ринку сировини [2]. Керівництво Цукротресту високо оцінило
, Кримській роботу М.І. Вавилова і обрало його членом своєї наукової ради [5], що сприяло
гів культурних більш тісним і плідним зв'язкам із вченими та контактам у наступні роки.
ізвучуючи цю цукротрест надав допомогу для здійснення задуманої М.І. Вавиловим
далекий від експедиції до Малої Азії. Організацію і проведення цієї експедиції Микола
авила загальною доручив одному зі своїх близьких соратників, досвідченому вченому-
ої селекційно-ботаніку П.М. Жуковському. На виділені Цукротрестом кошти Петро
зе для України Михайлович у 1925 році успішно завершив украй складну й важку експедицію
ти його про це Ітуру пройшовши Турцію, Північну Сирію, Месопотамію і острів Родос.
наслідок цієї експедиції було зібрано близько десяти тисяч зразків рослин.

в підтримував більшість із них було висіяно в Україні.
ія того часу – Таким чином, підтримка Цукротрестом експедицій до Туркестану,
'країни). Слід Афганістану та Малої Азії не тільки сприяли активній селекційній роботі в
кротресту цієї країні та значному поповненню знаменитої колекції ВІР, а й зробили значний
ідник може внесок у теорію біології та агрономії. Наслідки експедиційних досліджень
а розпочалася стали основою вчення "О мировых центрах генев культурных растений",
М.І. Вавилову) послуживши матеріалом для капітальних видань ВІР, які до цього часу не
курсів для мають аналогів у світовій літературі, – це "Земледельческая Турция" і
на здійсненні "Земледельческий Афганистан". Вони і до наших днів не втратили своєї
експедиції до актуальності [2, 5].

експедиції, він Слід відзначити, що й інші експедиції ВІР мали підтримку від
ідних станцій Цукротресту України. Це, в першу чергу, відноситься до експедиції
ний матеріал М. Букасова до Мексики, яку Микола Іванович назвав "науковим подвигом".
я культур [5] Не менш важливим подвигом була експедиція самого М.І. Вавилова по
о виділенні середземномор'ю та Ефіопії. На її проведення Цукротрест у січні 1926 року
иділив шість тисяч карбованців [5]. Вчений ніколи не забував про головну
но науковці культуру, з якою працювали науковці-селекціонери цієї установи – цукровий
в. Експедиції буряк. Микола Іванович наголошував, що серед диких форм буряка, зібраних в
ому розумінні експедиціях, можуть бути відібрані такі, що за цукристістю перевищуватимуть

культурні сорти, звертав увагу на гібридизацію дикого і культурного цукрової картоплі. Своєю культурою Полтавського району. Ці його прогнози і рекомендації блискуче були підтверджені. Д.І. Вавилов дослідженнями українського генетика і селекціонера академіка АН УРСР В.П. Зосимовича, до якого він приїждив у грудні 1923 року.

У науковій царині М.І. Вавилов був тісно пов'язаний із А.А. Сапегініним, який був його сином, генетиками, які плідно працювали у 1928 році в Одесі. Можна було сказати, що це була сільськогосподарській дослідній станції. Він високо цінував роботи цих учених у сфері селекції картоплі. У тому ж 1928 році станцію перейменували на Український генетико-селекційний інститут. Директором призначили А.А. Сапегіна. Згодом, коли створили селекційну станцію, М.І. Вавилова а А.А. Сапегіна ввели до складу науково-консультативної Радартоплі, тоді в Наркомату Землеробства України з питань використання досліджень. Та не тільки в сільськогосподарській і оперативній роботі Наркомату, а в 1929 році в Нью-Йоркському інституті одночасно були обрані членами Всеукраїнської Академії наук. Цікаво, що дослідникам після того, як директором Українського генетико-селекційного інституту став сільськогосподарський Т.Д. Лисенко, Микола Іванович співпрацював із цим закладом. Зокрема, він працював з науковцям, характеризує плани на 1938 рік, М.І. Вавилов відзначав, що очолювані ним. Таким чином, Т.Д. Лисенком НДІ здійснювали соціалістичне змагання „... і взяли дуже велику частину зобов'язання, які витікають із самого обсягу та різнобічності нашої роботи. Ці.І. Вавилов зобов'язання нами виконані” [4].

У серпні 1928 року М.І. Вавилов (уже на посаді директора Всесоюзного інституту прикладної ботаніки та нових культур) плідно співпрацював з відкритою Українською сільськогосподарською дослідною станцією. Наслідки таких культурних співпраць були настільки результативними, що наукова рада станції прийняла рішення про клопотання перед Наркомземом України про організацію в станції відділу сільськогосподарської ботаніки, що мав тісно співпрацювати з інститутом прикладної ботаніки та нових культур, який очолював М.І. Вавилов. Ці дослідження були зроблені у вагоні [1].

Цікаво, що з-поміж напрямків дослідної тематики першочерговими були інтродукція та акліматизація нових культур, особливо прядильних та кормових рослин. Серед дослідників останніх був і директор Полтавського сільськогосподарської дослідної станції професор В.І. Сазанов. Микола Іванович високо цінував В.І. Сазанова як дослідника, а тому з часом запросив його на роботу до Всесоюзного інституту прикладної ботаніки та нових культур у Ленінград [1].

Варто нагадати, що стратегічний план М.І. Вавилова "оновлення землі новими видами рослин полягав не лише в організації та проведенні експедицій. Рябов, В. Завдяки його авторитету як видатного вченого і зв'язкам із вченими США. О. Соляков, 1921 році було відкрито Нью-Йоркське відділення прикладної ботаніки. А. Яната [2], селекції. Відносно цього відділення досить образно висловився сам Микола Іванович, що це – "вікно в світ" [6]. Нью-Йоркське відділення проіснувало до 1927 року і цілком підтвердило оцінку вченого. Воно сприяло більш тісним зв'язкам вітчизняних учених зі світовою науковою спільнотою. М.І. Вавилов постійно надавав йому увагу. Він поставив очолювати це відділення свого соратника Дмитра Миколайовича Бородин – досвідченого, ерудованого, неймовірно працюючого дослідника, який володів кількома іноземними

овами. Свого часу він очолював відділення першого в Росії ентомологічного
ного цукровою Полтавського губернського земства [1, 6]. Здійснюючи плани
и підтверджені М.І. Вавилова, Д.М. Бородин виконав величезну за масштабами і цінністю
іка АН УРСР роботу, до певної міри корисну й для України. В листі до Д.М. Бородин в
рудні 1923 року М.І. Вавилов писав, що прийшов цілий вагон зі зразками, які
А. Сапегінін Дмитро Миколайович зібрав раніше, – декілька тисяч зразків, і що вперше
ці в Одесі можна було побачити всю різноманітність гарбузів, динь, кавунів, дикої
оти цих учених кукурудзи, яку можна було знайти лише в Америці. Таке поповнення
ькій генетики генетичної різноманітності мало не тільки наукове, а й практичне значення
тегіна. Згодом скільки сприяло культивуванню в Україні сої, кукурудзи, вівса, бавовнику,
ятивної Радартоплі, томатів, гарбузів, кавунів, багатьох технічних та лікарських рослин.
ня досліджень. Та не тільки зразки рослин відправляв на батьківщину Д.М. Бородин через
1929 році вонью-Йоркське відділення, а й фахову літературу, яка була вкрай потрібна
к. Цікаво, що дослідникам України. Частина з цих видань він адресував Полтавській
іституту сталіньського господарській дослідній станції. Це була відчутна допомога її
адам. Зокрема науковцям.

очолювані ним. Таким чином, усе наведене переконливо підтверджує думку українського
яли дуже великої таника, академіка О.В. Фоміна про те, що дослідження, проведені
ашої роботи. Ц.І. Вавиловим щодо України, "складають епоху в прикладній ботаніці" [8].

У середині 20-х років у республіці значно збільшився об'єм
а Всесоюзної продукційних робіт. З ініціативи М.І. Вавилова в 1926 році під Харковом була
півпрацював ікрита Українська станція Всесоюзного інституту прикладної ботаніки та
Наслідки таких культур, якій належало апробувати світову колекцію зернових,
ганції прийняти ормових, овочевих і технічних культур у різних регіонах України. Директором
організацію було призначено відомого рослинознавця, еколога М.М. Кулешова.
півпрацювати Ц.І. Вавилов надавав великого значення вивченню сільськогосподарських
ав М.І. Вавилов культур на згаданій станції. У 1925 році він писав, що за останні два місяці
ровів у вагоні 36 днів, що в основному пов'язано з організацією Українського
черговими була Туркестанського відділень [5].

их та кормових. Він постійно підтримував зв'язки із вченими України за допомогою
) Полтавський установа, особистих зустрічей та контактів. Серед них були знані науковці,
занов. Микодкі як В.Г. Батиренко, Л.П. Бордаков, Д.М. Бородин, В.М. Борткевич,
часом запроси М. Висоцький, О.Ф. Гельмер, С.М. Гершензон, В.М. Громачевський,
а нових культу М. Делоне, Ф.Г. Добжанський, І.М. Єремеев, О.В. Знаменський,
П. Зосимович, М.Ф. Кашенко, К.Ф. Костіна, В.В. Колкунов, М.М. Кулешов,
овлення землі М. Лебедев, Г.А. Левитський, С.Г. Навашин, Б.А. Паньшин, М.Г. Попов,
нні експедиції. Рябов, В.І. Сазанов, А.А. Сапегін, В.Л. Симиренко, О.Н. Соколовський,
ченими США О. Соляков, В.В. Таланов, О.В. Фомін, М.І. Хаджинов, В.Я. Юр'єв,
ної ботаніки А. Яната [2, 5].

ся сам Микодкі Варто відзначити, що знамениту систему ВІРа, разом з її творцем
проіснувало Ц.І. Вавиловим творчо і професійно будували українські вчені, зокрема:
о більш тісні М. Бородин, В.М. Борткевич, О.С. Вотчал, Є.В. Вульф, Г.В. Гейнц,
о. М.І. Вавилов Єремеев, М.М. Кулешов, Г.А. Левитський, В.І. Нілов, М.Г. Попов,
дділення свої І. Сазанов, П.О. Соляков, В.В. Таланов.

ерудованого
а іноземним

М.І. Вавилов брав активну участь у роботі цілої низки комісій, комітетів, рад, створених в Україні. З огляду на це, не дивно, що Україна високо відзначила його заслуги перед нею. У 1929 році М.І. Вавилова було обрачено академіком Всеукраїнської академії наук (ВУАН). Водночас він уже був дійсним членом АН СРСР та почесним членом багатьох іноземних та наукових товариств. Кандидатуру Миколи Івановича висунув для виборів академіка ВУАН Харківський інститут народного господарства. У характеристичній рекомендації відзначалося: "За характером своїх багатьох робіт академік М.І. Вавилов у значній мірі своєї діяльності належить Україні. Його праці з південні злаки (південні пшениці та ін.) мали і мають велике значення для України... Його дослідження Північної Таврії безпосередньо стосуються України" [8]. Рекомендуючи М.І. Вавилова в дійсні члени ВУАН, академік О.В. Фомін писав: "Академік М.І. Вавилов, який розпочав свою наукову практичну роботу на Україні, є відомим ученим не тільки в нашому Союзі, але і за межами СРСР. Його праці високо цінують в Західній Європі і Північній Америці" [8].

Слід зауважити, що вибори М.І. Вавилова академіком Всеукраїнської академії співпали з організацією Всесоюзовної академії сільськогосподарських наук, яку він очолив [2]. Він, як президент цієї академії, чимало зробив для розвитку сільськогосподарської і біологічної науки в Україні. Завдяки його особистій пропозиції в республіці були створені такі нові науково-дослідні інститути, як інститут зернового господарства, каучуконосів, кукурудзи, луб'яних культур, свинарства та шовківництва. Цікаво, що й до сьогоднішніх умов незалежної України і реорганізації аграрного сектора, чотири з названих установ збереглися і вже понад 75 років працюють у межах накресленої своєю часу М.І. Вавиловим концептуальної наукової програми. Це ж стосується багатьох сільськогосподарських дослідних станцій України [2].

Тісні узи творчості поєднували М.І. Вавилова з Кримом. За його ініціативою у 30-ті роки минулого століття тут, під Бахчисараєм, був відкритий опорний пункт з розмноження найцінніших сортів плодових та винограду [4]. У 1937 році було засновано Кримський помологічний розсадник, який згодом перетворився на знамениту Кримську помологічну станцію ВІР, що і досі працює під орудою УААН [4].

Досить плідними й тісними були зв'язки М.І. Вавилова з Нікітським ботанічним садом [2, 4-6]. Із цієї установою, яку вчений називав не інакше, як "замечательный ботанический сад", його контакти продовжувалися майже 15 років. А розпочалися вони після передачі в Сад для випробування зразків рослин, зібраних в Афганістані [4]. Згодом, коли Сад було включено до системи ВІРа як його Південноприбережну станцію (1932-1934 рр.), вони продовжувалися ще більш результативно. Взагалі ж, Сад дуже зобов'язаний М.І. Вавилову тим, що саме він узяв у ті складні роки цю унікальну установу. Адже її стан на той період був майже критичний. Ось як красномовно у листі від 23.06.1931 р. до дружини, О.І. Баруліної, писав сам Микола Іванович: "Тільки-но закінчив ревізію Нікітського саду, де мені не все до душі. Це південноазійська напівжива установа, в яку душу вдихнути важко" [4]. І все ж таки, як міграція

місії, комітеті, ритаманною йому наполегливістю і старанно підібраними кадрами Миколі
Україна високо, анановичу це вдалося здійснити. Досить плідними були відвідини академіком
ва було обра, еї установи і в подальші роки, зокрема влітку 1935 року [4]. Під керівництвом
с він уже бу, иколи Івановича співробітниками Саду було проведено дослідження їх
них та науков, ясування районів вторинних геноцентрів плодових культур і розгорнулася їх
борів академі, лекція. Внаслідок цього в Саду сформувалася самобутня школа вчених, які
характеристи, спериментально довели значення теоретичних розробок М.І. Вавилова. Перш
робіт академ, все, це стосується досліджень М.К. Арендт, К.Ф. Костіної, А.А. Ріхтера,
Його праці пр, Н. Рябова, які були не лише колегами М.І. Вавилова по роботі, але й
ке значення д, даними його послідовниками, коли вченого почали цькувати. Вчений боляче
ньо стосують, реніс вихід Саду з підпорядкування ВІРа. Він відзначав, що керівництво Саду
ЗУАН, академ, ким чином хоче "перерізати пуловину", яка живить його ідеями, допомагає
свою науков, тавити і вирішувати визначні наукові завдання" [2].

На нашу думку, М.І. Вавилов був абсолютно правий у багатьох питаннях,
ропі і Північн, і в тому, що співробітникам Саду варто було більше уваги надавати
різній науковій роботі в галузі дендрології [2]. В листі до директора Саду
Всеукраїнськ, Д. Абаєва від 23 серпня 1935 року М.І. Вавилов відзначав, що країна
согосподарськ, еленяється, потрібна сильна теорія озеленення, і що таку теорію можна
ало зробив д, кати від таких установ, як Нікітський сад, який має великий досвід. Це
і. Завдяки йо, сується і квітництва та паркової справи [2].

Таке розуміння і висловлювання М.І. Вавилова слід вважати духовним
науково-дослід, повітом не тільки безпосередньо колективу Нікітського ботанічного саду, а й
сів, кукурудз, ім ботанічним садам України.

Нині в Україні нараховується 25 ботанічних садів, які в значній мірі
і до сьогодні, ілюють у життя ідеї М.І. Вавилова. Вагомих результатів вони досягли в
отири з назван, лекційній роботі плодових, квітникових, кормових, пряно-смакових,
ресленної сво, очевих культур, збагачуючи їх новими сортами, а таким чином, і біологічне
ж стосується, номаніття світу.

У липні 1940 року М.І. Вавилов, перебуваючи в м. Києві протягом двох
имом. За йо, в, детально знайомився з матеріалами археологічних розкопок у Трипіллі й
д, був відкрити, в, який згод, очасно готувався до експедиції в західні райони України.

М.І. Вавилов був першим радянським ученим, який звернув увагу на
ВІР, що і до, облеми розвитку рослинництва на Буковині та Прикарпатті. Ось як про це, в
а з Нікітськ, сті від 2 серпня 1940 року до сина Олега писав сам Микола Іванович: „Іду
ав не інакше, годні до Буковини, до Чернівців, а звідти в Карпати. Місця гарні. Проїхав
увалися май, о Подолію, Львівську і Тернопільську області. Пробуду (в дорозі) ще тиждів
бування зразк, з половиною. Труднощі з пересуванням. Але поки викручуюсь. Філософію
чено до систем, рпат сподіваюсь осягнути..." [4]. І дійсно, навіть за такий короткий проміжок
934 рр.), во, у Микола Іванович практично опанував „філософію Карпат". Адже йому
ке зобов'язан, олося зібрати цікаві зразки пшениці, вівса, жита, ячменю. 6 серпня 1940 р. в
альну установ, олицях районного центру Путила Чернівецької області він знайшов
томовно у лип, родованню реліктову пшеницю полбу (*Triticum dicoccum* Schubl.). Ця знахідка
па Іванович, тверджувала передбачений ученим шлях міграції пшениці з Південно-
е до душі. і, ідноазіатського центру до Європи через Балканський півострів. Другий
все ж таки, ях міграції – через Кавказ – був доведений раніше. Все це переконало

вченого в необхідності організації дослідної станції для просування культурних рослин у Карпати. Наукові здобутки експедиції були досить значні. Однак, превеликий жаль, закінчилася вона для Миколи Івановича трагічно. Тут же, у Чернівцях, під час експедиції (за розповіддю очевидців), його заарештували абсолютно безпідставно звинувативши у шпигунстві та саботажі радянської агрокультури.

Таким чином, усе викладене свідчить, як багато зробив М.І. Вавилов для України. Життя Миколи Івановича Вавилова – великий подвиг людини вченого, який самовіддано слугував науці в ім'я майбутнього всього людства. Тому не дивно, що Україна щиро шанує пам'ять про цього великого вченого творче напрацювання якого і в третьому тисячолітті буде справжнім дороговказом для вітчизняних науковців.

Література

1. Академік М.І. Вавилов і Полтавщина: факти, документи, бібліографія. Уклад.: Самородов В.М., Халимон О.В. / Наук. ред. В.А. Вергунов. – Полтава: Верстка, 2005. – 180 с.
2. Академік Микола Іванович Вавилов і розвиток аграрної науки в Україні. Зб. іст.-наук. нарисів, документів, бібліограф. матеріалів / Уклад. Зубець М.В., Вергунов В.А., Самородов В.М., Дерлеменко Т.Ф. / Наук. ред.: В.А. Вергунов, В.М. Самородов. – К.: Аграрна наука, 2005. – 581 с.
3. Вавилов Н.И. Приветствие Полтавской с.-х. опытной станции в связи с 40-летним юбилеем // 40-летний юбилей Полтавской с.-х. опытной станции. 1884-1924. – Полтава, 1925. – С. 98.
4. Вавилов Ю.Н. В долгом поиске. Книга о братьях Николае и Сергее Вавиловых. – М.: ФИАН, 2004. – 330 с.
5. Николай Иванович Вавилов: Из эпистолярного наследия. 1911-1928 гг. Т. 5. – М.: Наука, 1980. – 426 с.
6. Николай Иванович Вавилов: Научное наследие в письмах (Международная переписка). – Т.1. – М.: Наука, 1994. – 556 с.
7. Н.И. Вавилов. Студенческий дневник / Публикация Л.В. Курносовой. Текстологическая и археографическая обработка текста Т.Б. Авруцкой, В.Д. Есакова, Н.И. Дубровиной // Человек. – 2005. – № 5. – С. 138-151.
8. Персональна справа про обрання академіка М.І. Вавилова академіком АУРСР. – Архів НАН України. – Фонд 1, Оп. 6, Д. 91.